

An Analysis of Thai Education Crisis Based on Karl Marx's Theory

Denpong Saenkum

Center for Research on Plurality in the Mekong Region,
Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University

Akanya Sangkachan

Assistant Professor, Department of Humanities,
Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University

Corresponding Author: denpong.sankhum@gmail.com

Received: December 21, 2018 **Revised:** May 30, 2019 **Accepted:** June 10, 2019

Abstract

Thai education crisis is related to capitalism as argued by Karl Marx. Thai education system, as a result, is controlled by discourses and power of the elites similar to means of production being owned the ruling class in a capitalist system. According to the Marxist political economic point of view, education and political economy are directly interconnected. If the ruling class assumes that they are the patrons of society, exploit the capitalist labor structure, capitalize on their inherited feudal wealth, and preserve their status quo by concealing the truth, the state-sponsored education system is rather a mechanism for political control and manipulation. Under this circumstance, Thai education crisis has manifested in multiple ways: citizens lack learning and problem-solving capacity, disdain and oppose ideological diversity, and have contradictory assumptions on morality. Therefore, the relationship between political and education crises in Thailand is inseparable: the persistent feudalistic norms and exploitive capitalist economic structure have facilitated the ruling class's use of education system to control and manipulate the Thai citizens.

Keywords: Thai education, Karl Marx, economics, political, capitalism.

บทวิเคราะห์วิกฤตการณ์การศึกษาไทยภายใต้ทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์

เด่นพงษ์ แสงคำ

ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมกลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อัครยา สังขจันทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้จัดทำบทความต้นฉบับ: denpong.sankhum@gmail.com

ได้รับบทความ: 24 ธันวาคม 2561 ปรับปรุงแก้ไข: 30 พฤษภาคม 2562 ตอบรับตีพิมพ์: 10 มิถุนายน 2562

บทคัดย่อ

วิกฤตการณ์ทางการศึกษาไทยสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมตามที่มาร์กซ์เสนอไว้ ผลตามมามีระบบการศึกษาไทยต้องผูกติดอยู่กับวาทกรรมและอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองเช่นเดียวกับปัจจัยการผลิตที่ผูกติดอยู่กับชนชั้นผู้ปกครองในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ด้วยกรอบคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองของมาร์กซ์ การศึกษาและเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันอย่างตรงไปตรงมา ถ้าชนชั้นผู้ปกครองถือความเป็นใหญ่ในรัฐเป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำจุนสังคม อาศัยโครงสร้างความสัมพันธ์ทางแรงงานที่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบของระบบทุนนิยม ใช้ฐานเก่าที่สืบทอดมาจากระบบศักดินาสร้างความร่ำรวยแก่ตน และครองสถานะของตนไว้ด้วยการปกปิดความจริงโดยใช้อำนาจที่ตนมีอยู่ การศึกษาที่จัดขึ้นโดยรัฐก็เป็นเพียงแค่การครอบงำให้พลเมืองเชื่อและทำในสิ่งที่ตนต้องการเท่านั้น โครงสร้างเช่นนี้ส่งผลให้วิกฤตการณ์ทางการศึกษาของไทยปรากฏออกมาอย่างเด่นชัด คือ พลเมืองขาดความสามารถในการเรียนรู้และแก้ปัญหา ไม่เห็นคุณค่าและซ้ำยังเป็นศัตรูกับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด และมีคติเกี่ยวกับศีลธรรมที่บกพร่อง ดังนั้น วิกฤตการณ์ทางการเมืองและวิกฤตการณ์ทางการศึกษาไทยจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก โดยมีฐานคติที่อยู่คู่สังคมไทยมาโดยตลอดนั่นก็คือระบบศักดินาและทุนนิยมที่เป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้ชนชั้นผู้ปกครองครอบงำพลเมืองผ่านทางการศึกษาได้อย่างง่ายดาย

คำสำคัญ: การศึกษาไทย คาร์ล มาร์กซ์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง ทุนนิยม

บทนำ: ว่าด้วยรากฐานของปัญหาการศึกษาที่มาจากระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยมของไทย

การมองการพัฒนาสังคมผ่านการจัดการศึกษาเป็นอีกหนึ่งตัวชี้วัดความสำเร็จก้าวหน้าของประเทศชาติได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็คือดัชนีชี้วัดการอ่านออกเขียนได้ไปจนถึงการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการให้ทัดเทียมกับความเป็นสากลที่มีอยู่ ณ ปัจจุบันนี้ แน่แน่นอนว่าถ้าบนพื้นฐานของการคิดที่ว่าการพัฒนาสังคมการเมืองต้องมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาการศึกษา และการพัฒนาการศึกษาก็มีพื้นฐานมาจากการพัฒนาให้ปัจเจกบุคคลมีความรู้ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ในประเทศชาติได้ อย่างไรก็ตามภายใต้บริบทของการศึกษาไทยปัญหาอยู่ที่ว่าการเข้าถึงระบบการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นนั้นจะต้องมาจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นหลัก ถึงแม้ว่าการจัดการศึกษาของรัฐที่มีนโยบายมุ่งความสำคัญให้กับการพัฒนาปัจเจกบุคคลก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าความมุ่งหมายดังกล่าวเป็นการจัดการศึกษาที่ไม่ได้สร้างความเท่าเทียมและความเสมอภาคขึ้นในการเข้าถึงการศึกษาเลย หากแต่เป็นการจัดการศึกษาของชนชั้นผู้ปกครองที่กำกับการดูแลระบบการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของรัฐเพียงเท่านั้นและยังเป็นการเพิกเฉยต่อการเข้าถึงการศึกษาอย่างแท้จริงของชนชั้นกรรมาชีพที่พยายามสร้างฐานความมั่นคงผ่านการศึกษาให้กับตนเอง และต่อสู้กับชนชั้นกระฎุมพีและชนชั้นผู้ปกครองเสมอมา

เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาของระบบการศึกษาไทยอย่างแท้จริง ผู้เขียนจะเสนอปัญหานี้ผ่านกรอบคิดของคาร์ล มาร์กซ์ นักเศรษฐศาสตร์การเมืองผู้มีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมโลกในการปฏิวัติกรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งหากพิจารณาตามทฤษฎีการครองความเป็นใหญ่ (hegemony theory) และทฤษฎีจิตสำนึกที่ผิดพลาด (false consciousness theory) ของลัทธิมาร์กซิสต์ (Ratner, 2014) การศึกษาเป็นเครื่องมือของการกดขี่ของผู้ถืออำนาจรัฐเพราะการทำให้ไม่รู้ คือการทำให้ไร้ซึ่งอำนาจที่จะต่อสู้และปลดปล่อยตัวเอง แต่ในระบบทุนนิยมของระบอบประชาธิปไตยใหม่ ผู้ครองอำนาจไม่อาจปิดกั้นการศึกษา และทั้งต้องเป็นผู้จัดให้พลเมืองมีการศึกษา เพื่อให้ได้แรงงานระดับต่าง ๆ มาทำงานรับใช้กลไกของรัฐ และขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ เพื่อการขยายผลประโยชน์ของชนชั้นผู้ครองอำนาจ แต่รัฐก็สามารถใช้ระบบการศึกษาของรัฐนั้นเองสร้างพลเมืองที่แม้จะได้รับการศึกษาฝึกฝนให้มีทักษะและความรู้ในสาขาวิชาเฉพาะต่าง ๆ ไปตามระดับสติปัญญา แต่ก็มีภูมิปัญญาที่ต่างจนไม่รับรู้ถึงการถูกกดขี่ของตนเอง และทั้งยังมีจิตสำนึกที่บกพร่องในการหลงเทิดทูนบูชาชนชั้นผู้กดขี่ตนเอง ตลอดจนปฏิเสธที่จะมองดูประจักษ์พยานของการกดขี่ ที่ชนชั้นที่ตนบูชากระทำต่อชนชั้นที่อยู่ล่างสุด (เอกศักดิ์ ยุคตะนันท์, 2557) นอกจากนี้หากพิจารณาผ่านแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของคาร์ล มาร์กซ์ เราก็อาจจะพบว่าการสร้างอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองของไทยนั้นสืบต่อมาจากฐานทางเศรษฐกิจของระบบศักดินาที่ส่งต่อมายังระบบทุนนิยมที่สืบทอดให้ชนชั้นผู้ปกครองเป็นผู้มีอำนาจจากฐานของการมีปัจจัยการผลิตที่ตนถือครองอยู่มากกว่า สำหรับสังคมไทยเราถึงแม้ว่าการมองระบบเศรษฐกิจการเมืองผ่านทฤษฎีของมาร์กซ์จะไม่ได้ได้รับการยอมรับก็ตาม เนื่องจากว่าเรามีความเชื่อที่ว่าระบบสังคมนิยมยังไม่ได้ปรากฏขึ้น แต่เศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นว่ามีความสำคัญอยู่มากในทางปฏิบัติ เศรษฐศาสตร์การเมืองจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์ปัญหาของระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งมีลักษณะกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา (ที่ระบบทุนนิยมกำลังขยายตัว) นอกจากนั้นแล้ว ยังเป็นพื้นฐานทางวิชาการที่สำคัญในการกำหนดความคิดของผู้ใช้แรงงานและประชาชนทุกวงการที่กำลังต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคม (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2557)

ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นถึงพื้นฐานของปัญหาวิกฤตการณ์ทางการศึกษาไทย ที่เป็นปัญหามาจากระบบชนชั้นอันเป็นการสืบทอดอำนาจมาจากระบบเศรษฐกิจแบบศักดินา ที่กำลังพัฒนามาสู่ระบบนายทุนอย่างเต็มตัว การศึกษาไทยได้สร้างสำนึกที่ผิดพลาดให้กับประชาชน อันเกิดจากการหล่อหลอมให้ประชาชนมีความเชื่อในอุดมการณ์ทางสังคมที่เป็นผลผลิตของระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่คอยสนับสนุนการรักษาสถาบันผลประโยชน์ของชนชั้นผู้ปกครองที่มีปัจจัยการผลิตอยู่ในการครอบครองเป็นจำนวนมาก และได้สิทธิในการต่อรองผลประโยชน์กับชนชั้นกรรมาชีพในการรักษาอำนาจของตนไว้ นอกจากนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเก่าให้คงอยู่ต่อไป ทั้งยังสร้างระบบการศึกษาที่กดขี่ทั้งแรงงานและสติปัญญาของชนชั้นกรรมาชีพเพื่อรักษาอำนาจแห่งการกดขี่ของชนชั้นของตนไว้ให้อยู่เรื่อยไป

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของคาร์ล มาร์กซ์ กับปัญหาของระบบทุนนิยม

แนวความคิดเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองของมาร์กซ์ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดเรื่องวิภาษวิธีของเขาเอง และวิธีการที่เรียกว่าวิภาษวิธีของเขาเองก็ได้รับอิทธิพลความคิดมาจากวิภาษวิธีของเฮเกล อีกครั้งหนึ่ง จากวิธีการดังกล่าว มาร์กซ์นำมาสร้างเป็นวิภาษวิธีในการเปลี่ยนแปลงสังคม กล่าวคือมาร์กซ์มองว่าประวัติศาสตร์ของมนุษย์ไม่ได้มาจากการจริงสมบูรณ์จากพระเจ้าหรือสวรรค์ตามที่เฮเกลหรือนักปรัชญาก่อนหน้านี้เสนอไว้ แต่ประวัติศาสตร์ของมนุษย์มาจากการที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดและค้นพบมันได้ด้วยความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ มาร์กซ์ อธิบายไว้ว่า “ประวัติศาสตร์มีธรรมชาติเป็นความจริงพื้นฐานก็จริง แต่ในขณะเดียวกันนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติตามสายธารประวัติศาสตร์ด้วยการกระทำของมนุษย์” (Marx & Engels, 1970) ประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ก็มีลักษณะแบบวิภาษวิธี นั่นคือมีการขัดแย้งและมีการตอบโต้กันระหว่างสิ่งสองสิ่ง ได้แก่การต่อสู้กันระหว่างชนชั้นของผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตซึ่งก็คือชนชั้นปกครอง กับผู้เป็นเจ้าของแรงงานคือชนชั้นกรรมาชีพ เมื่อมีการต่อสู้กันแล้วท้ายแล้วท้ายที่สุดนำไปสู่สังคมที่สมบูรณ์คือสังคมนิยม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้นี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากความคิดอันสมบูรณ์ แต่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งภายในตัวของมันเองและมนุษย์ในสังคมนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมเหล่านี้ด้วย และการเปลี่ยนแปลงนี้จะดำเนินไปจนถึงขั้นตอนที่ไม่มีความขัดแย้งต่อสู้กัน ในความหมายของมาร์กซ์ก็คือเปลี่ยนจากทุนนิยมไปเป็นสังคมนิยม

มาร์กซ์มองความสัมพันธ์ของคนว่าเป็นความสัมพันธ์ภายใต้เงื่อนไขของการผลิต เดิมทีเดียวการผลิตสินค้าเป็นเรื่องสำคัญของสังคมมนุษย์โดยในระยะแรกนั้นมนุษย์ต่างผลิตสินค้าออกมาและสามารถควบคุมเงื่อนไขการผลิตของตนเองไว้ได้ซึ่งเราเรียกกันว่า “การผลิตสินค้าขนาดเล็ก” เสรีภาพและความเสมอภาคของบรรดาเจ้าของหรือผู้ผลิตสินค้าขนาดเล็กเหล่านี้ช่วยให้เราเข้าใจถึงบทบาทของการแลกเปลี่ยนในระบบที่เรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด” การที่กิจกรรมการผลิตสินค้าขนาดเล็กจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องนั้น นอกจากจะต้องอาศัยการแบ่งงานกันทำที่ค่อนข้างก้าวหน้าหรือซับซ้อนแล้ว การผลิตดังกล่าวยังต้องเป็นอิสระจากการตัดสินใจร่วมกันของชุมชนหรือผู้ที่เคยเป็นนายมาตั้งแต่ในอดีตแล้ว กล่าวคือผู้ผลิตสามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องขึ้นกับการตัดสินใจร่วมกันหรือคนใดคนหนึ่ง ในสังคมที่มีการผลิตสินค้าขนาดเล็ก ชาวไร่และช่างฝีมือต่างก็นำผลผลิตที่ผลิตจากแรงงานของตนเองไปตีตลาด พวกเขาขายผลผลิตที่ผลิตได้เหล่านี้เพื่อที่จะซื้อผลผลิตที่พวกเขาไม่ได้ผลิต

เอง ดังนั้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดในตลาดที่มีการผลิตสินค้าขนาดเล็กนี้ จึงเป็นแบบ “ขายเพื่อที่จะซื้อ” (แมนเดล, เออร์เนสต์, 2559)

อย่างไรก็ตาม การผลิตสินค้าขนาดเล็กเหล่านี้จะดำเนินไปได้อย่างคล่องตัวก็ต้องอาศัยสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในสังคม สื่อกลางในการแลกเปลี่ยนนี้ก็คือเงินตรา เมื่อเกิดมีเงินตรารับใช้ขึ้นทางสังคมกลุ่มใหม่ก็เกิดขึ้นตามมาจากการแบ่งงานกันทำในสังคมนี้ ชนชั้นดังกล่าวคือ เจ้าของเงิน ชนชั้นนี้แยกตัวและมีผลประโยชน์ที่ขัดกันกับชนชั้นเดิมที่เป็นเจ้าของสินค้า ภารกิจของเจ้าของเงินเหล่านี้มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับชาวนาและช่างฝีมือรายย่อย เนื่องจากบรรดาเจ้าของเงินเหล่านี้มา tinggal ตลาดพร้อมด้วยเงินก้อนหนึ่ง ในมือ พวกเขาจึงไม่ได้ขายเพื่อที่จะซื้อ แต่พวกเขากลับซื้อเพื่อที่จะขาย ในขณะที่พวกเขาช่างฝีมือและชาวนาขายผลผลิตที่ตัวเองผลิตเพื่อที่จะซื้อผลผลิตที่พวกเขาไม่ได้ผลิตเอง เพื่อไปเป็นค่าใช้จ่ายของพวกเขาก็ได้ สำหรับเจ้าของเงินนั้นพวกเขาซื้อเพื่อที่จะขายและขายในราคาที่สูงกว่าที่พวกเขาซื้อมา กิจกรรมของคนกลุ่มนี้จึงเป็นการเพิ่มมูลค่าของเงินโดยมีการสะสมความมั่งคั่งเป็นเป้าหมายซึ่งได้จากมูลค่าส่วนเกิน สิ่งที่เรากล่าวถึงนี้ก็คือทุนในรูปแบบที่เป็นพื้นฐานที่สุดได้แก่เงินทุน ซึ่งสามารถและต้องเพิ่มมูลค่าของตัวเองมันเองด้วยมูลค่าส่วนเกิน

มาร์กซ์แสดงให้เห็นว่าผู้มีบทบาทสำคัญในการผลิตก็คือ “นายทุน” กับ “กรรมกร” และสิ่งที่ก่อให้เกิดมูลค่าก็คือแรงงานของกรรมกรเป็นสำคัญ ในสังคมก่อนทุนนิยม เมื่อเจ้าของทุนยังคงอยู่แต่ในพื้นที่ของการแลกเปลี่ยน มูลค่าส่วนเกินที่พวกเขาได้มาจึงมาจากการขูดรีดและเกาะกินรายได้จากชนชั้นอื่น ๆ มูลค่าส่วนเกินที่เจ้าของทุนได้มาจากสังคมแบบศักดินาอันเป็นสังคมก่อนทุนนิยมก็ได้มาจากการเกาะกิน และส่วนหนึ่งก็ได้มาจากส่วนเกินของการเกษตร เช่น จากค่าเช่าที่ดินที่เก็บจากชาวนาที่มีขุนนางหรือพระเป็นเจ้าของที่ หรือจากส่วนหนึ่งของรายได้อันจำกัดของช่างฝีมือและชาวนา เราจะพบว่าบรรดาผู้ผลิตในสังคมที่มีชนชั้นก่อนสังคมทุนนิยมนั้นจำเป็นต้องแบ่งผลผลิตรายปีของพวกเขาออกเป็นส่วน ๆ ได้แก่ ส่วนที่เขาบริโภคเอง (ผลผลิตที่จำเป็น) และส่วนที่ถูกแบ่งไปให้กับชนชั้นปกครองไป (ผลผลิตส่วนเกินของสังคม) (แมนเดล, เออร์เนสต์, 2559)

มาร์กซ์ประมาณว่าสังคม “ทุนนิยม” เป็นสังคมที่เลวร้ายและสมควรที่จะถูกล้มล้างโดยการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพ¹ การปฏิเสธสังคมทุนนิยมของมาร์กซ์ เป็นการนำไปสู่แนวคิดเรื่องสังคมนิยมเพื่อให้นุชนเป็นผู้มีเสรีภาพอย่างแท้จริง มาร์กซ์เห็นว่าระบบนายทุนเป็นระบบสุดท้ายที่จะมี “แรงงานที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์” ประวัติศาสตร์จะคลี่คลายไป จนในที่สุดการขัดแย้งระหว่างชนชั้นกรรมาชีพกับชนชั้นนายทุนจะทำให้เกิดการปฏิวัติยกเลิกระบบกรรมสิทธิ์ส่วนตัว ก่อตั้งระบบคอมมิวนิสต์ที่ปัจจัยการผลิตถูกโอนเป็นของสังคมในระบบคอมมิวนิสต์แรงงานจะไม่เป็น “แรงงานที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์” แรงงานจะเป็นของผู้ใช้แรงงานเอง และแม้กับธรรมชาติมนุษย์ก็จะมีไม่มีความรู้สึกว่าต่ำต้อยเป็นทาสหรือถูกลดคุณค่า เพราะสามารถพัฒนาการผลิตเอาชนะธรรมชาติได้แล้ว หมายความว่า ในระบบคอมมิวนิสต์มนุษย์สามารถที่จะเป็นนายธรรมชาติและความสัมพันธ์ในการผลิตได้อย่างแท้จริง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541) นี่คือนโยบายเบื้องต้นของมาร์กซ์ที่ปฏิเสธทุนนิยมและนำไปสู่

¹ งานเขียนหลายชิ้นของมาร์กซ์แสดงให้เห็นถึงรายละเอียดของการประมาณสังคมทุนนิยมในลักษณะดังกล่าว งานเขียนแทบทุกชิ้นของมาร์กซ์ มีนัยของการประมาณสังคมทุนนิยมปรากฏอยู่ งานเขียนที่มีรายละเอียดและนัยของการประมาณดังกล่าวปรากฏอย่างโดดเด่นได้แก่งานเขียนเรื่อง The Communist Manifesto, Economic and Philosophical Manuscript, The German Ideology Grundrisse เป็นต้น

สังคมนิยม ในการพูดถึงสิ่งที่อาจเป็นแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานที่สุดของมาร์กซ์ในการวิเคราะห์ลัทธิทุนนิยมว่าด้วยพลังของแรงงานนั้น จี. เอ. โคเฮน (G. A. Cohen) อธิบายไว้ว่า “*ชนชั้นกรรมาชีพต้องขายกำลังแรงงานของตนเพื่อให้ได้มาแค่พอประทังชีวิต*” (Cohen, 1978) เมื่อชนชั้นกรรมาชีพต้องขายแรงงานของตนให้กับชนชั้นนายทุนหรือชนชั้นปกครองที่ถือครองปัจจัยการผลิตอยู่จำนวนมากนั้นก็ทำให้เกิดมูลค่าส่วนเกินขึ้นในระบบของการจ้างงาน และชนชั้นปกครองก็จะเป็นผู้สะสมส่วนเกินนี้ไว้ต่อไปเรื่อย ๆ ในขณะที่ชนชั้นกรรมาชีพกลับยากจนและไม่สามารถสร้างตัวเองขึ้นมาเป็นชนชั้นปกครองที่มีอำนาจถือครองปัจจัยการผลิตได้ ความสัมพันธ์ที่ตัวมูลค่าของแรงงานไม่ได้รับการแลกเปลี่ยนอย่างเท่ากันเช่นนี้ เป็นสิ่งที่มาร์กซ์ชี้ให้เห็นว่านั่นคือความไม่เสมอภาคที่เกิดขึ้นในสังคมนิยม โดยจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้น²

ในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นกรรมาชีพในระบบการจ้างงานของสังคมนิยมที่มาร์กซ์ปฏิเสธนั้น มาร์กซ์ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้ว่า ระบบนายทุนนั้นจะมีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการคือ 1) เป็นการผลิตเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยน เป็นการผลิตเพื่อตลาด (commodity production) ไม่ใช่ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้เอง 2) มีการผูกขาดปัจจัยการผลิตอยู่ในมือชนชั้นผู้ปกครอง (ชนชั้นนายทุน) ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อย 3) พลังแรงงานกลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง สิ่งที่ย้อนนัยของความไม่เสมอภาคที่มาร์กซ์กล่าวถึงนั้นบ่งชี้ให้เห็นได้จากลักษณะของระบบทุนนิยมทั้ง 3 ประการข้างต้น ถ้ามองว่าไม่เสมอภาคอย่างไร คำตอบที่ชัดเจนที่สุดก็คือว่า เมื่อระบบทุนนิยมให้ความสำคัญกับตลาดซึ่งไม่ได้คำนึงถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นว่าเป็นของผู้ผลิตเองแต่ผลผลิตนั้นเกิดขึ้นเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า เดิมทีเดียวแล้วระบบการผลิตเพื่อการค้าเช่นนี้ก็ไม่ใช่ว่าระบบนายทุนเพราะไม่ได้ประกอบด้วยนายทุน แต่ประกอบด้วยผู้ผลิตเล็กอิสระ ซึ่งเป็นเจ้าของในกรรมสิทธิ์แห่งปัจจัยการผลิตด้วยกันทั้งสิ้น แต่การที่เปลี่ยนจากผู้ผลิตเล็กมาเป็นนายทุนเกิดขึ้นเมื่อเหล่านายทุนมีการสะสมทุนหรือปัจจัยการผลิตจำกัดอยู่ในมือคนจำนวนน้อย ทำให้สมาชิกอื่นในสังคมซึ่งก็คือผู้ผลิตเล็ก และชาวานาเสียปัจจัยการผลิตของตนไป กลายเป็นชนชั้นกรรมาชีพหรือกรรมาชีพที่มีชีวิตอยู่กับค่าจ้างแรงงาน มาถึงตรงนี้ความไม่เสมอภาคเริ่มเกิดขึ้นจากระบบการจ้างงานที่ชนชั้นผู้ปกครองถือครองปัจจัยการผลิตมาจากการสะสมทุนเพื่อจ้างแรงงานของชนชั้นกรรมาชีพ ลักษณะของความไม่เสมอภาคที่เริ่มปรากฏขึ้นนี้จะชัดเจนที่สุดเมื่อมาร์กซ์อธิบายไว้ในปัจจัยของระบบทุนนิยมประการที่สามคือ เรื่องของ “พลังแรงงานกลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง” และนำไปสู่การกดขี่ขูดรีด มาร์กซ์อธิบายว่ากระบวนการกดขี่ขูดรีดในระบบทุนนิยมนำไปสู่ความไม่เสมอภาคซึ่งเป็นปัญหาของการกดขี่ความเป็นมนุษย์ กระบวนการกดขี่ขูดรีดนี้มีมาร์กซ์เห็นว่าเป็นผลของการจ้างงานของแรงงานในระบบทุนนิยม ที่ทำให้นายทุนกอบโกยเอามูลค่าส่วนเกินของแรงงานไปเป็นทุนสะสมเพื่อผลิตต่อไปอีก นี่คือการไม่เป็นธรรมในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เองในฐานะของผู้ผลิตร่วมกัน

² มาร์กซ์ กล่าวว่าประวัติศาสตร์ของมนุษย์เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นจากปะทะกันทางชนชั้น ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัยแต่สิ่งที่เหมือนกันคือ จะเป็นการต่อสู้ระหว่างผู้กดขี่และผู้ถูกกดขี่เสมอ อ้างถึงใน ชลลดา นาคใหญ่, “ทุนนิยม : ปัญหาความไม่เสมอภาคและวิถีแห่งการกดขี่ขูดรีด” ใน วารสารสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย, 10(1), หน้า 84.

ปัญหาของการกดขี่ขูดรีดของระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ 19³ มาร์กซ์ได้เขียนวิเคราะห์ปัญหาของการเอาเปรียบแรงงานของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างเป็นระบบ และวิเคราะห์ว่าระบบทุนนิยมที่ต้องพึ่งพาการทำงานร่วมกันของคนส่วนใหญ่ แต่มีการกดขี่ขูดรีดแรงงานสูงและมีการสะสมและขยายการลงทุนรวมความมั่งคั่งไว้ในมือนายทุนกลุ่มน้อย เป็นระบบที่สร้างความขัดแย้งขึ้นมาภายในตัวของระบบเอง คนงานต้องรับจ้างโดยได้ค่าจ้างน้อยแค่พอยังชีพและทำงานต่อไปได้ แต่นายทุนได้รับ “มูลค่าส่วนเกิน” จากการขายสินค้าที่คนงานผลิตได้ทั้งหมดไปขายและได้กำไรมาก เนื่องจากมาร์กซ์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าระบบทุนนิยมเป็นการผลิตเพื่อการตลาดของการแลกเปลี่ยนผลผลิตกัน ดังนั้นสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนกันต้องเป็นสินค้าที่แตกต่างกัน เมื่อเป็นสินค้าที่แตกต่างกันจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมต้องมีการแบ่งหน้าที่ของการทำงานขึ้น ปัญหาของการแบ่งหน้าที่ในการทำงานคือ ทำให้คนงานไม่ได้ควบคุมกระบวนการผลิตจนผลิตสินค้าเบ็ดเสร็จเป็นชิ้นเป็นอันเหมือนการทำงานการผลิตในยุคก่อนทุนนิยม การที่คนงานไม่ได้เป็นเจ้าของและเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิตที่เป็นตัวกำหนดผลตอบแทนและกำหนดวิถีชีวิตของพวกเขา ทำให้คนงานต้องทำงานหนักแบบซ้ำซากโดยได้ผลตอบแทนต่ำ เกิดความแปลกแยกและความทุกข์ยากเพิ่มขึ้น นำไปสู่ความขัดแย้งและการต่อสู้ทางชนชั้น ก็คือชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ

จะเห็นว่าด้วยคำอธิบายของมาร์กซ์เขาพยายามชี้ให้เห็นว่าปัญหาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิมนั้นโดยตัวมันเองเป็นระบบที่ไม่มีความเสมอภาคในการกระจายผลผลิตอย่างเป็นธรรม แต่พอวิเคราะห์ให้เห็นภาพที่ลึกลงไปมากกว่านั้นก็จะพบว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่กดขี่ขูดรีดความเป็นมนุษย์ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาเชิงมนุษยธรรมเกิดขึ้น ความไม่เสมอภาคและการกดขี่ขูดรีดนี้มีมาร์กซ์มองว่าเป็นผลเชิงประจักษ์ในทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิมนั้น ได้เปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจในระบบศักดินาสะสมุนไวก่เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ปัจจัยการผลิตตกไปอยู่กับชนชั้นผู้ปกครองและขุนนางทั้งหลาย เมื่อไพร่ ทาส และแรงงานในยุคศักดินาได้รับอิสรภาพระบบเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบทุนนิยมมีตลาดเป็นตัวกำหนดราคาสินค้า ผลที่ตามมาคือทำให้ ขุนนาง และชนชั้นผู้ปกครองถือครองปัจจัยการผลิตไว้แต่ผู้เดียว ในขณะที่ชนชั้นกรรมาชีพที่เป็นไพร่และทาสมาก่อนหน้านั้นไม่มีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเองเลย ด้วยเหตุนี้เขาจำเป็นต้องขายพลังแรงงานเป็นสินค้าเพื่อแลกกับค่าจ้างซึ่งไม่ได้อย่างเป็นธรรม แต่ทว่าเป็นการกดขี่ขูดรีดจากนายทุนทั้งหลายนี่คือปัญหาในระบบทุนนิยมที่มาร์กซ์ได้อธิบายไว้

มาร์กซ์กล่าวว่าการแบ่งโครงสร้างของสังคมออกเป็นชนชั้น คือ ชนชั้นกรรมาชีพและชนชั้นผู้ปกครองในสังคมทุนนิมนั้น เกิดขึ้นมาจากการสืบทอดอำนาจผ่านการครอบครองปัจจัยการผลิตที่มีมาตั้งแต่สังคมก่อนทุนนิยม ดังนั้นการสืบทอดอำนาจจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ชนชั้นปกครองสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับชนชั้นกรรมาชีพ ทว่าในรัฐสมัยใหม่การใช้อำนาจของรัฐปิดบังการที่รัฐทำหน้าที่เป็นนายทุนเองไว้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งใน

³ ในแง่ของประวัติศาสตร์ มาร์กซ์ได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากรายงานผู้ตรวจการโรงงานของหน่วยงานรัฐของอังกฤษ ซึ่งสะท้อนความโหดร้ายของระบบทุนนิยมอังกฤษในสมัยนั้นแบบตรงไปตรงมาอย่างละเอียดมากกว่านักวิชาการคนใดเคยทำมาก่อน ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในอังกฤษยุคแรก ๆ นั้น ใช้แรงงานผู้หญิงและเด็กอย่างทารุณ ไม่ต่างจากแรงงานสัตว์ เด็กเป็นแรงงานรับจ้างที่ป่วยตายด้วยโรคฉี่หนูและโรคจากการทำงานอื่น ๆ ในอัตราที่สูงมาก โปรดดู วิทยาการ เชียงกุล, **ทำไมควรอ่าน คาร์ล มาร์กซ์** : Karl Marx, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, 2558), หน้า 66 – 67.

เรื่องนี้มาร์กซก็ได้อธิบายไว้เช่นกัน การวิเคราะห์แนวมาร์กซิสต์ยุคปัจจุบันได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ทำให้เราสามารถรับรู้เกี่ยวกับรัฐในทุนนิยมอย่างเป็นทุนนิยมมากขึ้น ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้จำแนกแนวการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับรัฐทุนนิยมสมัยใหม่ไว้ 3 แนวทาง⁴ อันได้แก่ (1) แนว Instrumentalist มุ่งที่จะวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างชนชั้นปกครองกับกลุ่มผู้นำของรัฐ (2) แนว Structuralist เน้นวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของรัฐ โดยเชื่อมโยงกับปัญหาความขัดแย้งทางชนชั้น และความขัดแย้งภายในระบบทุนนิยม และ (3) แนว Ideologist เน้นเรื่องจิตสำนึกและอุดมการณ์ที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือในการชุดริดและควบคุมชนชั้น และความขัดแย้งภายในระบบทุนนิยม ในเรื่องดังกล่าวนี้ผู้เขียนได้เลือกเอาแนววิเคราะห์ว่าด้วย Ideologist มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของไทย เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของอุดมการณ์ทางการเมือง

การวิเคราะห์ตามแนวของ Ideologist จะเน้นเรื่องของอุดมการณ์ โดยที่รัฐจะเป็นองค์กรสำคัญที่แพร่เชื้อร้ายทางอุดมการณ์ ครองำสังคมน (Dominant Ideology) ทำให้ผู้คนมองไม่เห็นความเป็นจริงของระบบทุนนิยม นักวิเคราะห์แนวนี้จึงมุ่งไปที่คำถามว่ารัฐคืออะไร คำตอบง่าย ๆ ก็คือว่า รัฐเป็นสถาบันรับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นผู้ครอบงำ แต่พยายามวาดภาพว่าตนเองรับใช้ชาติและประชาชน ดังนั้นรัฐจึงรักษาระบบชนชั้นและความไม่เท่าเทียมเอาไว้ และพยายามลบล้างความเฝื่อนของชนชั้นต่าง ๆ โดยการนำเอาอุดมการณ์ “ผลประโยชน์ของชาติ” และ “ชุมชนที่มีความรักใคร่สามัคคีกัน” มาปลุกฝังให้แก่สมาชิกในสังคม (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2557) จะเห็นว่าตามแนววิเคราะห์แบบ Ideologist มุ่งสร้างความเป็นรัฐ-ชาติให้เกิดขึ้นนั่นเอง การสร้างอุดมการณ์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่อาศัยอำนาจที่ชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้างมาเป็นตัวครอบงำทางสังคมเพื่อนำไปสู่อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นหลัก

สิ่งที่ถูกสั่งสอนกันมาในระบบทุนนิยม คือ การยอมรับระบบกรรมสิทธิ์เอกชน ความยากจนและการกดขี่เป็นเรื่องธรรมดา รัฐและพรมแดนเป็นเรื่องธรรมชาติ สถาบันกษัตริย์ ศาสนาเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ผลประโยชน์ที่คนบางกลุ่มได้รับเป็นผลประโยชน์ของทุกคน หรือผลประโยชน์ของชาติคือผลประโยชน์ของทุกคน ที่เข้ากันได้กับแนวคิดลัทธิชาตินิยม กษัตริย์นิยม ที่วางกรอบคิดระบบรัฐรวมศูนย์การปกครองไว้ที่ส่วนกลาง (พจนา วลัย, 2561) หลักการของรัฐทุนนิยมสมัยใหม่จึงอยู่ที่ว่าเมื่อรัฐทุนนิยมถูกชนชั้นนายทุนเข้ามาใช้เพื่อปกป้องตัวเอง รักษาผลประโยชน์ในระยะยาว และเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงเองก็แสวงหาความมั่งคั่ง รัฐจึงทำหน้าที่สลายความขัดแย้งทางชนชั้น บิดเบือน ป้องกันการเกิดการรวมตัวเคลื่อนไหวของชนชั้นกรรมาชีพที่จะเป็นอันตรายต่อระบบทุนนิยม ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าระบบทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่สร้างความไม่เสมอภาคและลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้ต่ำลง โดยเฉพาะชนชั้นกรรมาชีพที่ถูกชุดริดทั้งเงินตราและแรงงานตลอดจนถูกกดขี่แม้กระทั่งความเป็นมนุษย์ แต่ทว่าในสังคมสมัยใหม่การรับรู้ปัญหาของทุนนิยมกับไม่ได้เป็นไปอย่างเปิดเผยเพราะแรงงานสำคัญของรัฐทุนนิยมก็คือพลเมืองนั่นเอง การศึกษาจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่รัฐทุนนิยมสมัยใหม่จะอาศัยเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้ชนชั้นผู้ปกครองต่อไป

⁴ โปรดดูการอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่อง “อำนาจรัฐ อุดมการณ์ และการต่อสู้ทางชนชั้น” ใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, เศรษฐศาสตร์การเมืองและทฤษฎีสังคมวิพากษ์, หน้า 74 - 79.

บทวิเคราะห์วิกฤตการณ์การศึกษาไทยภายใต้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของคาร์ล มาร์กซ

ในบทวิเคราะห์ว่าด้วยปัญหาของการศึกษาไทยนั้น ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นถึงปัญหาหลัก 2 อย่างก็คือ 1) ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และ 2) ความสัมพันธ์ของการศึกษาไทยกับระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงอุปสรรคและปัญหาของการศึกษาไทยที่ไม่อาจก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมไทยได้อย่างแท้จริง ดังต่อไปนี้

1) ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาในที่นี้หมายความว่า การที่นักเรียนทุกคนไม่สามารถที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษาที่มีสมรรถนะที่ดีได้อย่างเท่าเทียมกันได้ ในบริบทนี้ผู้เขียนมีสมมติฐานที่ว่า ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาเป็นผลมาจากการสะสมทุนและปัจจัยการผลิตที่ต่างกัน และการสะสมทุนและปัจจัยการผลิตที่ต่างกันก็เป็นผลโดยตรงมาจากระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยมของไทยที่ผ่านมา จากสมมติฐานดังกล่าว สามารถที่จะนำเอาข้อสนับสนุนมาอธิบายได้หลากหลาย อย่างไรก็ตามเราจะพิจารณาปัญหาที่การศึกษาทำมาแล้วจึงนำเอาทฤษฎีของมาร์กซ์มาอธิบาย ในงานของ **ดำรง ตุ่มทอง** ได้อธิบายว่า ความไม่เสมอภาคทางการศึกษายังคงมีอยู่ในสังคมไทยและส่งผลให้เกิดการยุติการเรียนกลางคัน หรือการไม่ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้เด็กด้อยโอกาสมักถูกเลือกปฏิบัติทางสังคมในโรงเรียนและสถานศึกษา โดยเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่ยากจนถูกเลือกปฏิบัติในปริมาณสูงที่สุดมากกว่าเด็กกลุ่มอื่น และเด็กด้อยโอกาสจำนวนมากอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ยากจน (ดำรง ตุ่มทอง, 2557) ด้วยคำอธิบายนี้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของครอบครัวกับการจัดการศึกษาที่เห็นได้ชัด ประการแรกก็คือครอบครัวที่มีฐานะที่ร่ำรวยก็จะได้รับการปฏิบัติในสังคมและสถานศึกษาที่ดีกว่าครอบครัวที่ยากจน

ความไม่เท่าเทียมดังกล่าวยังปรากฏในงานของ **รัชวดี แสงมเหหมัต** (2560) ที่อธิบายเอาไว้ว่า ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านในหลาย ๆ ด้าน เช่น กระแสของการเมืองการปกครอง ความพยายามที่จะปฏิรูปประเทศตามโรดแมป (Roadmap) ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และที่สำคัญคือการก้าวเข้าสู่ยุคของประเทศไทย 4.0 แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น คนไทยต้องมีความพร้อมที่จะรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ แต่ปัญหาที่พบคือ คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมที่เพียงพอ ทำให้นำมาซึ่งปัญหาในสังคม เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนที่พร้อม และกลุ่มที่ไม่พร้อม และสุดท้ายปัญหาเหล่านี้จึงกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งกันเองภายในสังคมไทย ซึ่งถือว่าเป็นรากเหง้าแห่งปัญหาที่ยิ่งใหญ่ที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็วที่สุด “ความพร้อม” กล่าวถึงนั้น คือ ความพร้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่าประชาชนต้องการให้รัฐสร้างความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจในสังคมให้มากขึ้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของแต่ละคน กล่าวได้ว่าเป็นผลผลิตจากระบบศักดินาไทย ที่นำไปสู่การสร้างระบบทุนนิยมที่ปรากฏแพร่หลายอันเป็นปัญหามาไปสู่ปัญหาทางการศึกษาที่แต่ละคนจะเข้าถึงได้

ซึ่งคำอธิบายของทั้งสองงานนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของวิทย์ วิศทเวทย์ ที่ได้อธิบายว่า ระบบการศึกษาของไทยในยุคเริ่มแรกนั้นเป็นการตั้งโรงเรียนเพื่อฝึกหัดให้คนเป็นข้าราชการและผู้ที่จะมีโอกาสได้เรียน

นั่นก็คือลูกหลานของข้าราชการและขุนนาง (วิทย์ วิศุทเวทย์, 2526) ซึ่งสอดคล้องกันในแง่ที่ว่า ในยุคสมัยก่อนรัชกาลที่ 5 นั้น สังคมไทยเป็นสังคมก่อนทุนนิยมอย่างเต็มตัวนั่นก็คือเป็นสังคมศักดินา ที่มีมูลนาย และไพร่ทาส พอมาถึงในยุคของรัชกาลที่ 5 สังคมไทยก็เริ่มที่จะมีการพัฒนาความเป็นรัฐ-ชาติสมัยใหม่ ยกเลิกระบบศักดินา ไพร่ทาส ปลดปล่อยให้ทาสมีอิสรภาพอย่างเต็มที่ แต่ทว่าการปลดปล่อยให้ไพร่และทาสมีอิสระนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าไพร่และทาสจะต้องไม่ใช้แรงงานอีกต่อไป ในทางตรงกันข้ามชนชั้น ไพร่และทาสในยุคก่อนหน้านี้ได้เปลี่ยนสภาพมาเป็น “ชนชั้นกรรมาชีพ” อย่างเต็มตัว ด้วยคำอธิบายของมาร์กซ์ที่ว่าชนชั้นกรรมาชีพต่างก็ต้องขายแรงงานของตนเองเพื่อพอประทังชีวิต จึงสอดคล้องกับสังคมไทยในยุคทุนนิยมเริ่มแรก และในสังคมทุนนิยมเริ่มแรกของสังคมไทยนี้เองการจัดการศึกษาก็เป็นไปเพื่อชนชั้นผู้ปกครองในยุคก่อนหน้านี้เท่านั้น ซึ่งภายหลังการยกเลิกระบบศักดินาก็ได้กลายมาเป็นชนชั้นนายทุนนั่นเอง เราจะเห็นได้ว่าระบบการศึกษาในยุคทุนนิยมเริ่มแรกภายหลังการยกเลิกระบบศักดินานั้นเป็นไปเพื่อชนชั้นผู้ปกครองหรือชนชั้นนายทุนอย่างแท้จริง

การจัดการศึกษาเช่นนี้ถือว่าเป็น “การสะสมทุน” ในสังคมทุนนิยมรูปแบบหนึ่ง หลังจากทีระบบการศึกษาไทยได้สร้างขึ้นเพื่อให้เหล่าลูกหลานของข้าราชการขุนนางแล้ว ภายใต้ระบบสังคมดังกล่าวความสัมพันธ์ของคนในสังคมก็เป็นความสัมพันธ์ทางชนชั้นมาโดยตลอด และการสถาปนาสังคมไทยให้มีลำดับชั้นก็เป็นไปอย่างง่ายดายเพราะด้วยความเชื่อที่ว่าทุกคนต่างไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นการสะสมทุนผ่านระบบการศึกษาจึงประกอบได้ด้วย ชนชั้นทางสังคม และการกดขี่ขูดรีดแรงงานผ่านการศึกษา กล่าวคือ ชนชั้นทางสังคมที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษาไทยในอดีตนั้นต้องเป็นชนชั้นปกครองเท่านั้น ส่วนชนชั้นกรรมาชีพก็จะไม่ได้รับการศึกษาเลย อย่างไรก็ตามข้อเสนอนี้อาจถูกโต้แย้งว่า รัฐก็ได้ให้สวัสดิการด้านการศึกษาที่เท่าเทียมกันอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะสนับสนุนคำอธิบายที่ว่าการศึกษาเป็นไปเพื่อชนชั้นผู้ปกครอง ผู้เขียนเห็นว่าข้อเสนอนี้เป็นข้อเสนอที่ไม่ได้รับการสำรวจบทวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์และสังคมที่แท้จริง กล่าวคือการจัดการศึกษาโดยรัฐเพิ่งเกิดขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เท่านั้น แต่ก่อนนั้นล้วนแต่เป็นการศึกษาเพื่อชนชั้นผู้ปกครองทั้งสิ้น ดังนั้นชนชั้นผู้ปกครองจึงเป็นชนชั้นเดียวที่จะสะสมทุนผ่านระบบการศึกษาไทยในอดีตที่ผ่านมาได้ คำถามก็คือการสะสมทุนผ่านระบบการศึกษาไทยที่ว่านี้มีปัจจัยมาจากส่วนใดบ้าง จากข้อคำถามนี้ผู้เขียนเห็นว่า มาจากการสะสมทุนของสังคมก่อนทุนนิยม กล่าวคือในสังคมศักดินาของไทยนั้นผู้ที่จะมีทรัพย์สินและสะสมทุนได้นั้นต้องเป็นเหล่าขุนนาง ข้าราชการระดับสูงเท่านั้นส่วนไพร่ ทาส ต่างก็ไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง และเมื่อระบบการศึกษาเอื้อต่อชนชั้นผู้ปกครองก็เป็นเหตุผลที่ชัดเจนว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาคือชนชั้นผู้ปกครองเท่านั้น นอกจากนี้การศึกษาที่เป็นไปเพื่อสร้างข้าราชการให้กับประเทศนั้นยังเป็นการชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นผู้ปกครองเท่านั้นที่จะเข้ามาเป็นข้าราชการได้ และการเข้ามาเป็นข้าราชการได้นั้นก็เป็นหนทางที่จะสนับสนุนฐานะดั้งเดิมของตนเองให้สูงขึ้น แต่ชนชั้นกรรมาชีพ ที่เคยเป็นไพร่ทาส มาก่อนก็ถูกขูดรีดแรงงานต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุผลว่าฐานะทางครอบครัวที่มาจากการสะสมทุนและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวเป็นตัวชี้วัดว่าสังคมไทยได้เริ่มต้นวางรากฐานทางการศึกษาไว้อย่างไม่เท่าเทียมกันมานานมากแล้ว

ระบบการศึกษาของไทยจากอดีตสู่ปัจจุบันได้พัฒนาปรับเปลี่ยนเรื่อยมา ในอดีตเราเห็นว่าการศึกษาเป็นไปเพื่อชนชั้นผู้ปกครองเท่านั้น แต่ทว่าเราอาจจะพบว่ามีข้อโต้แย้งหนึ่งที่ว่า รัฐได้จัดระบบสวัสดิการทางการศึกษาให้ทุนชนชั้นดังนั้นข้ออ้างที่ว่าการศึกษาไทยไม่มีความเท่าเทียมจึงไม่สมเหตุผล จากข้อโต้แย้งนี้ผู้เขียน

เห็นว่า จริงอยู่ว่ารัฐได้จัดระบบการศึกษาให้กับทุกคนขึ้นอย่างเท่าเทียมกันแต่หากมองถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาไทยเราก็จะพบว่าการศึกษาที่รัฐให้สวัสดิการทางการศึกษานั้น ไม่ได้ทำให้ชนชั้นกรรมาชีพมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับชนชั้นกรรมพีและนายทุนเลย แล้วอะไรคือคำตอบของปัญหานี้ ผู้เขียนเห็นว่าคงไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยมและทุนนิยมระยะเริ่มแรกของไทย ที่ได้ทำให้เกิดการสะสมทุนผ่านระบบการศึกษา จึงส่งผลให้ครอบครัวที่มีฐานะยากจนซึ่งส่วนมากเป็นชนชั้นกรรมาชีพ ไม่อาจที่จะก้าวเข้าสู่ระบบการศึกษาที่ดีได้เท่ากับครอบครัวที่มาจากชนชั้นนายทุนและกรรมพี ที่มีการสะสมทุนอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้จากงานของ คาร์ล ดั้มทอง ที่อธิบายว่าการถูกเลือกปฏิบัติและการเข้าถึงการศึกษาที่ขึ้นอยู่กับฐานะทางครอบครัวนั้น ผู้เขียนเห็นว่า เราสามารถที่จะสนับสนุนคำอธิบายดังกล่าวให้มีความน่าเชื่อถือขึ้นมากกว่านี้ได้อีกแง่มุมหนึ่ง นั่นก็คือว่า การที่ชนชั้นกรรมาชีพไม่มีการสะสมทุนนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ เพียงเพราะว่าชนชั้นกรรมาชีพถูกขูดรีดแรงงาน ตามแนวคิดของมาร์กซ์นั่นเอง ในยุคทุนนิยมเริ่มแรกของไทยชนชั้นกรรมาชีพจะต้องทำงานแลกกับค่าจ้างของเหล่านายทุนที่เป็นข้าราชการและได้เงินค่าจ้างจากรัฐและฐานเดิมคือ เงินทุนสะสมที่เก็บมาจากยุคศักดินาก่อนหน้าจึงทำให้มีการสะสมทุนที่เพิ่มขึ้นมาตลอด นอกจากนี้การสะสมทุนยังกระทำการผ่านการเก็บมูลค่าส่วนเกินจากการจ้างงานของชนชั้นกรรมาชีพด้วย นั่นก็คือว่า ในอดีตการจัดตั้งโรงเรียนและระบบการศึกษาที่เป็นไปเพื่อชนชั้นผู้ปกครองนั้นทำให้ชนชั้นกรรมาชีพเป็นได้เพียงแค่แรงงานในระบบทุนนิยมของไทยในอดีตเท่านั้น การสะสมทุนผ่านชนชั้นกรรมาชีพของนายทุนก็เป็นผลมาจากการศึกษาในอดีตที่ไม่ได้สร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้น เรื่องเหล่านี้จึงเป็นไปตามการวิพากษ์สังคมทุนนิยมตามที่มาร์กซ์ได้อธิบายไว้ โดยเฉพาะการกดขี่ขูดรีดทางชนชั้น ที่มีการกดขี่ขูดรีด แรงงาน ทุน และการไม่ได้รับโอกาสจากการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และทุน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดบทบาทของการจ้างงานของนายทุนต่อชนชั้นกรรมาชีพของสังคมไทย ดังนั้นวิกฤตการณ์ทางการศึกษาที่ว่าด้วยความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาจึงเป็นผลผลิตของระบบทุนนิยมไทย อันมีการถือครองกรรมสิทธิ์ส่วนตัวเป็นหลักและการถือกรรมสิทธิ์ส่วนต่วนั้นก็สืบทอดมาจากอดีตถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาอาจทำให้ชนชั้นกรรมาชีพสามารถที่จะพัฒนาตนเองให้มาเป็นชนชั้นกลางผ่านระบบการศึกษาได้ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2526) โดยที่มีรัฐให้สวัสดิการทางการศึกษาพื้นฐาน ประกอบกับการช่วยเหลือตัวเองของพลเมืองในการผลักดันตนเองเข้ามาเป็นชนชั้นกลางของสังคม แต่ทว่าการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ระบบการศึกษาเป็นไปอย่างเท่าเทียมกันนั้น รัฐก็มุ่งหวังที่จะให้พลเมืองเป็นแรงงานของรัฐ อันเป็นผลมาจากคำอธิบายที่ว่ารัฐให้ความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งในส่วนต่อไปผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่า แท้จริงแล้วคำอธิบายที่ว่ารัฐให้สวัสดิการทางการศึกษานั้นเป็นวิกฤตการณ์ทางการศึกษาที่ร้ายแรงกับสังคมไทยมาก และหากมองวิกฤตการณ์ดังกล่าวนี้ผ่านแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของมาร์กซ์ก็ยิ่งจะมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในส่วนต่อไปคือส่วนที่ว่าด้วย ความสัมพันธ์ของการศึกษาไทยกับระบบทุนนิยมสมัยใหม่

2) ความสัมพันธ์ของการศึกษาไทยกับระบบทุนนิยมสมัยใหม่

ในปัจจุบันนี้เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ประเทศไทยแสดงปรากฏการณ์ที่มหัศจรรย์ในสองเรื่อง คือ หนึ่ง แม้จะมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่ทำให้สามารถทุ่มเงินจำนวนมหาศาลลงไปในการศึกษา แต่การศึกษาของไทยกลับอ่อนแอที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สอง ระบบประชาธิปไตยของไทยจะครบร้อยปีในอีกยี่สิบปี

ข้างหน้า แต่ก็ยังคงอ่อนแอและล้มเหลวอย่างยากที่จะเข้าใจพอ ๆ กับการศึกษา เพราะการเมืองของไทยถดถอยจากระบอบประชาธิปไตยไปสู่ระบอบเผด็จการทหารอยู่เป็นระยะ ๆ ซึ่งเป็นที่พอใจของมวลชนฝ่ายขวาที่ประกอบด้วยชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง รวมทั้งชนชั้นล่างจำนวนมาก ที่มีแนวคิดกษัตริย์นิยมแบบสุดขั้ว พวกเขาถือว่าประเทศไทยมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่พิเศษไม่เหมือนใคร คือรักในสถาบันกษัตริย์ที่เกินกว่าที่โลกตะวันตกจะเข้าใจ คนไทยไม่อาจยอมรับให้ใครมีเสรีภาพที่จะวิพากษ์วิจารณ์ สถาบันกษัตริย์ได้ และนี่ทำให้แนวคิดว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ของตะวันตกไม่เหมาะสมกับประเทศไทย (เอกศักดิ์ ยุคตะนันท์, 2560) คำถามคือนี้เป็นผลมาจากอะไร ผู้เขียนเห็นว่าชนชั้นปกครอง อันประกอบด้วยชนชั้นสูงดังกล่าวนั้นพยายามที่จะสร้างกรอบคิดครอบงำสังคมไทยมาโดยตลอด และการเกิดขึ้นของแนวคิดเหล่านี้ก็เป็นผลโดยตรงมาจากการเกิดขึ้นของชนชั้นในสยามในยุคก่อนหน้านี้

ด้วยกรอบการมองของลัทธิมาร์กซ์ การศึกษาและการเมืองเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันโดยตรง ถ้าชนชั้นที่ครองความเป็นใหญ่ในรัฐเป็นอภิสิทธิ์ชนผู้แสดงตนว่าเป็นผู้อุปถัมภ์ดูแลสังคมแต่อาศัยโครงสร้างความสัมพันธ์ทางแรงงานที่ขูดรีด เอารัดเอาเปรียบของระบบทุนนิยม รวมทั้งฐานเก่าของการถือครองที่ดินของประเทศในระบบศักดินาใช้สร้างความร่ำรวยให้แก่ตนและอภิสิทธิ์ชนนี้จะครอง สถานะเช่นนั้นไว้ได้ก็แต่ด้วยการปกปิดความจริง การศึกษาที่จัดให้โดยรัฐก็จะสร้างพลเมืองที่มีภูมิปัญญาต่ำจนไม่มีวิจารณญาณของตนเอง เชื่อในทุกอย่างที่รัฐต้องการให้เขาเชื่อ ขาดความสามารถในการเรียนรู้และแก้ปัญหา มีลักษณะนิสัย แบบอำนาจนิยม ไม่เห็นคุณค่า และเป็นศัตรูต่อความแตกต่างหลากหลายทางความคิด และสุดท้ายคือมีสำนึกทางศีลธรรมที่บกพร่อง คือ แม้จะรังเกียจการฉ้อราษฎร์ บังหลวง แต่กลับไม่รักประชาธิปไตย ดังนั้น วิฤติการเมืองและวิฤติการศึกษาไทยที่เกิดขึ้นกันอยู่ ณ ขณะนี้จึงเป็นปรากฏการณ์ที่สมบูรณ์แบบที่สุดของความสัมพันธ์ดังกล่าวตามทฤษฎีของมาร์กซ์ (เอกศักดิ์ ยุคตะนันท์, 2557)

อย่างไรก็ตามการมองวิฤติการณ์ทางการศึกษาผ่านแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองไม่ใช่การมองวิฤติการณ์ที่นิยมอยู่ของนักวิชาการกระแสหลัก ดังนั้นข้ออ้างที่เป็นปัญหาที่สุดคือข้ออ้างที่สนับสนุนชนชั้นผู้ปกครองและระบบทุนนิยม แต่ปฏิเสธความเป็นจริงเชิงประจักษ์และละเอียดที่จะกล่าวถึงปัญหานั้นอย่างจริงจัง ดังนั้นการแก้ปัญหาของระบบการศึกษาไทยจึงก้าวย่ำอยู่กับที่และไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง สิ่งที่ควรกล่าวเพิ่มเติมคือ ประจักษ์พยานได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่าส่วนสำคัญของฝ่ายขวาที่ครองอำนาจอยู่จริง ๆ ในการเมืองการปกครองของไทยยังไม่ใช่นายทุนที่ประกอบด้วยคนรวย นักธุรกิจและพ่อค้า แต่ทว่าคือ “ศักดินาและอำมาตย์” นี่ทำให้มีความขัดแย้งที่รอเวลาแตกหักอยู่ในฝ่ายขวาเพราะเมื่อระบบทุนนิยมเติบโตและตั้งหลักปักฐานลงอย่างมั่นคงแล้ว การศึกษาจะเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาเทคโนโลยีสำหรับอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าสูง ดังนั้นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของศักยภาพที่จะแข่งขันในตลาดนอกประเทศ ซึ่งจะสร้างผลกำไรให้กับนายทุนและนักธุรกิจยิ่งกว่าเดิม ทว่าสุดท้ายแล้วผลประโยชน์ของ “ศักดินาเจ้าขุนมูลนายและเหล่าอำมาตย์” จะจำกัดผลประโยชน์ของ “พ่อค้าพาณิชย์” อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ฝ่ายหลังต้องผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของการศึกษาให้ได้ มิเช่นนั้นแล้วพวกเขาก็จะไม่อาจพาประเทศเข้าร่วมแข่งขันในตลาดระดับโลกได้เลย แต่การเปลี่ยนแปลงนี้จะไม่ใช่สิ่งที่ฝ่ายที่ครองความเป็นใหญ่ปัจจุบันจะยอมรับได้ เพราะพวกเขาสนใจแต่เพียงการรักษาสถานะอันได้เปรียบของตนเอง (status quo) ไว้ให้ได้ และดังนั้นพวกเขาจะตั้งต้นใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรมเดิม ๆ

กระตุ้นวิคิดและระบบคุณค่าของผู้คนให้ถอยหลังกลับไปหาของเก่า ๆ ในอดีต (ซึ่งสิ่งอันน่าละอายที่เคยจบลงไปแล้วอย่างวัฒนธรรมการหมอบกราบ การถือที่ต่ำที่สูงความอ่อนน้อมแบบทาส ก็กลับคืนมาแพร่หลายดั่งต้นใหม่ อีกครั้งหนึ่ง ด้วยความภาคภูมิใจในฐานะ “เอกลักษณ์ ของความเป็นไทย”) ซึ่งน่าสนใจว่านักธุรกิจพ่อค้าวาณิชจะฉลาดพอที่จะเห็นหรือ ไม่ว่าเครื่องมือเช่นนั้นคือสิ่งที่จะทำร้ายผลประโยชน์ของพวกเขาในระยะยาวและปัญหาจะเป็นของพวกเขาเองว่าจะแย่งชิงความเป็นใหญ่และยุติการทำงานของเครื่องมือนั้นอย่างไร (เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์, 2557)

สิ่งที่ทำนายได้ว่าจะเป็นผลจากวิกฤตของการศึกษาอันเกิดจากการครองอำนาจนี้ก็คือ ความอ่อนแอทางปัญญาย่อมจะมากับความอ่อนแอทางคุณธรรม เมื่อนั้นแรงงานทั้งหมดของประเทศจะเป็นแรงงานที่ ด้อยคุณภาพในทุกด้าน ประเทศจะไม่สามารถรักษาการลงทุนของต่างชาติเอาไว้ได้ ความสามารถในการ ผลิตเพื่อแข่งขันนอกประเทศก็จะค่อย ๆ แพ้เพื่อนบ้าน ซึ่งจะพัฒนาตามทันและแซงหน้าในที่สุดวิกฤติ แรงงานและวิกฤติ เศรษฐกิจก็จะเกิดขึ้นตามมา

นอกจากพ่อค้าวาณิชและเหล่าอำมาตย์ศักดินาแล้ว ขนชั้นผู้ปกครองโดยอาศัยอำนาจของเหล่าขุนนางอำมาตย์เข้าครองความเป็นใหญ่ในรัฐ ยังครอบงำความเป็นจริงทางสังคมผ่านการศึกษาระบบปิดเป็นข้อมูลที่พลเมืองควรที่จะได้รับ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะสร้างให้พลเมืองเป็นแรงงานของรัฐต่อไป ในรัฐทุนนิยมสมัยใหม่ของไทยการศึกษาเป็นมายาคติที่ครอบงำสังคม กล่าวคือการศึกษาเป็นเพียงวาทกรรมการพัฒนาแต่ทว่าไม่ใช่สาระัตถะของการพัฒนา หรือจะอธิบายให้ชัดมากขึ้นก็คือว่า รัฐสวัสดิการทางการศึกษานั้นถูกจัดวางโดยรัฐและมุ่งหวังให้พลเมืองมีความเชื่อต่ออุดมการณ์ของรัฐเป็นหลัก โดยเฉพาะอุดมการณ์ชาตินิยมที่ถูกสถาปนาขึ้นเพื่อให้เกิดกระแสรักและหวงแหนในความเป็นชาติ ในแง่นี้ขนชั้นปกครองมุ่งหมายไว้ว่าการสร้างพลเมืองให้เชื่อต่ออำนาจรัฐเช่นนี้คงไม่มีอะไรมากกว่าผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับนั่นก็คือได้แรงงานผ่านการศึกษที่ทำให้พลเมืองเชื่อนั่นเอง และพลเมืองก็ยินยอมต่อข้อแลกเปลี่ยนนี้เพราะมันจะทำให้เขาเองก้าวขึ้นสู่การเป็นชนชั้นกลางของสังคมได้ ซึ่งก็เป็นไปตามการวิเคราะห์ตามแนวของ Ideologist จะเน้นเรื่องของอุดมการณ์ โดยที่รัฐจะเป็นองค์กรสำคัญที่แพร่เชื้อร้ายทางอุดมการณ์ ครอบงำสังคม (Dominant Ideology) ทำให้ผู้คนมองไม่เห็นความเป็นจริงของระบบทุนนิยม นักวิเคราะห์แนวจึงมุ่งไปที่คำถามว่ารัฐคืออะไร คำตอบง่าย ๆ ก็คือว่า รัฐเป็นสถาบันรับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นผู้ครอบงำ แต่พยายามวาดภาพว่าตนเองรับใช้ชาติและประชาชน ดังนั้นรัฐจึงรักษาระบบชนชั้นและความไม่เท่าเทียมเอาไว้ และพยายามลบล้างความไฝฝืนของชนชั้นต่าง ๆ โดยการนำเอาอุดมการณ์ “ผลประโยชน์ของชาติ” และ “ชุมชนที่มีความรักใคร่สามัคคีกัน” มาปลูกฝังให้แก่สมาชิกในสังคม จะเห็นว่าตามแนววิเคราะห์แบบ Ideologist มุ่งสร้างความเป็นรัฐ-ชาติให้เกิดขึ้นนั่นเอง การสร้างอุดมการณ์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่อาศัยอำนาจที่ชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้างมาเป็นตัวครอบงำทางสังคมเพื่อนำไปสู่อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นหลัก

เมื่อวิเคราะห์ถึงวิกฤตการณ์ทางการศึกษาของสังคมไทยแล้ว เราจึงเห็นได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์ที่ซับซ้อนกว่าได้ ความซับซ้อนนี้ไม่ใช่ที่กระบวนการที่มีความวุ่นวายซับซ้อน หากแต่เป็นความซับซ้อนของข้อมูลที่เราไม่มีโอกาสเข้าถึงเลย ข้อมูลที่วุ่นก็คือข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ถูกปกปิดไม่ให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวของสังคมบางประการที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา การไม่มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลนี้เกิดจากอุดมการณ์ของรัฐที่พยายามปกปิดและบิดเบือนข้อเท็จจริงที่มีอยู่ ในแง่ของความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจนั้นเราจึงสรุปได้ว่าวิกฤตการณ์ทาง

การศึกษาไทยนั้น สัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจในระบบก่อนทุนนิยมที่มีมาจากระบบศักดินาอันมีขุนนาง และเหล่าอำมาตย์ข้าราชการฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้ครอบครองอำนาจผ่านการสะสมทุนและกอบโกยมูลค่าส่วนเกินจากการกดขี่ขูดรีดเงินตราและความเป็นมนุษย์ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของมาร์กซ์ แล้วครองความเป็นใหญ่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันเราปฏิเสธไม่ได้ว่ารัฐสมัยใหม่ต้องทำหน้าที่ให้การศึกษาต่อพลเมืองในชาติ และเราก็คงเข้าใจว่ารัฐสวัสดิการทางการศึกษาได้สร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาให้เกิดขึ้น แต่ทว่าการสร้างความเท่าเทียมกันที่วุ่นวายไม่ได้เป็นไปในทิศทางที่ควรจะเป็น แต่กลับกลายเป็นการปิดบังผลประโยชน์ที่จะนำไปสู่การสร้างควมมั่นคงให้กับรัฐทุนนิยมสมัยใหม่ โดยใช้การศึกษาสร้างแรงงานผ่านทางพลเมืองให้กับรัฐ⁵ เราจะเห็นได้ว่าตามรอบคิดของมาร์กซ์ระบบการศึกษาเป็นกระบวนการกดขี่ขูดรีดความเป็นธรรมทางสังคม ทั้งหมดนำไปสู่การกดขี่ขูดรีดทุน เงินตรา ตลอดจนความเป็นมนุษย์ตามที่มาร์กซ์อธิบายไว้ และการให้การศึกษาของรัฐสมัยใหม่ยังเป็นการปกปิดความจริงที่พลเมืองควรจะได้รับทราบ การศึกษาจึงเป็นเพียงมายาคติบนฐานของวาทกรรมการศึกษาเพื่อการพัฒนา

บทสรุป

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเกิดขึ้นมากับแนวคิดแบบเสรีนิยม และเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนตัวโดยมีฐานคิดมาจากสิทธิตามธรรมชาติของนักปรัชญาการเมืองฝ่ายเสรีนิยมและทฤษฎีสัญญาประชาคม และระบบทุนนิยมชัดเจนมากยิ่งขึ้นเมื่อผนวกเข้ากับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของอดัม สมิท ซึ่งเป็นแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในปัจจุบัน แต่ทว่าในแง่ของคาร์ล มาร์กซ์ นำเสนอนั้นระบบทุนนิยมเป็นระบบที่โหดร้ายและกดขี่ขูดรีดความเป็นมนุษย์อย่างที่สุด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าปัญหาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนอกจากจะเป็นปัญหาของวัตถุและเงินตราแล้ว ในระบบนี้ยังแฝงไปด้วยปัญหาเชิงมนุษยธรรมอย่างลึกซึ้งด้วยนั่นหมายความว่าปัญหาการกดขี่ขูดรีดความเป็นมนุษย์

ด้วยคำอธิบายดังกล่าวบทความนี้ได้นำเสนอแนวคิดของมาร์กซ์ มาใช้ในการวิเคราะห์สังคมไทย ว่าด้วยวิกฤตการณ์ทางการศึกษาไทยที่มีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยมและรัฐทุนนิยมสมัยใหม่ บทความชิ้นนี้วางอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาเป็นผลมาจากการสะสมทุนและปัจจัยการผลิตที่ต่างกัน และการสะสมทุนและปัจจัยการผลิตที่ต่างกันก็เป็นผลโดยตรงมาจากระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยมของไทย

⁵ นอกจากแนวคิดของมาร์กซ์เองที่อาจตีความได้ว่ามีความสัมพันธ์กับระบบการศึกษาแล้วนั้น ยังมีแนวคิดของนักคิดมาร์กซิสต์ยุคหลังคือ อันโตนิโอ กรัมสกี ที่มองว่าระบบการศึกษาคือระบบชนชั้นแบบหนึ่ง เหตุที่กรัมสกีมองว่าหาก “โรงเรียน” หรือองค์กรที่ทำหน้าที่จัดการศึกษา ตลอดจนหลักสูตรการศึกษานั้น จะนำไปสู่การเกิดวิกฤตเชิงโครงสร้างของรัฐได้ เพราะกรัมสกีมองว่า การศึกษาเป็นเรื่องของ “ชนชั้น” (Class) การกำเนิดขึ้นของโรงเรียนในลักษณะที่แตกต่างกันเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นการผลิตขนาดใหญ่และความชำนาญเฉพาะทางในการผลิต ภายใต้สังคมเช่นนี้จึงจำเป็นต้องสร้างกรรมาชีพที่มีทักษะการทำงานที่ตอบสนองชนชั้นผู้ถือครองปัจจัยการผลิตได้ กรัมสกีมองว่าโรงเรียนจึงจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะกว้าง ๆ ด้วยกัน ได้แก่ โรงเรียนแบบคลาสสิก (Classical school) ซึ่งเป็นโรงเรียนของชนชั้นผู้ปกครองและของปัญญาชนชั้นนำ ส่วนโรงเรียนแบบที่สองได้แก่ โรงเรียนเพื่อการอาชีพ (Vocational School) ซึ่งกรัมสกีมองว่าโรงเรียนเพื่อการอาชีพ มีไว้สำหรับชนชั้นผู้เปรียบได้กับการเป็นกลไกในการผลิต (Instrumental classes) (วัชรพล พุทธรักษา, 2561)

ที่ผ่านมา จากการศึกษาผู้เขียนได้นำเสนอข้อค้นพบว่า ระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยมของสังคมไทยซึ่งก็คือระบบศักดินา เป็นเหตุให้การเมืองและการศึกษาไทยไม่สามารถที่จะพัฒนาก้าวหน้าไปได้เพราะเป็นวิกฤตการณ์ร้ายแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขึ้นครองความเป็นใหญ่ของชนชั้นผู้ปกครองในระบบศักดินาที่สืบทอดอำนาจจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันอย่างชัดเจน การขึ้นครองความเป็นใหญ่นี้ส่งผลให้พลเมืองมีสำนึกที่ผิดพลาดเพราะพลเมืองในสายตาของรัฐที่ครองความเป็นใหญ่อยู่นั้นเป็นเพียงแค่แรงงานที่รัฐป้อนการศึกษาให้อย่างผิด ๆ แต่รัฐก็บิดเบือนข้อเท็จจริงที่ไม่อาจนำเสนอออกมาให้กับพลเมืองได้ ซึ่งผู้เขียนได้ให้เหตุผลสนับสนุนข้อค้นพบนี้ผ่านทางทฤษฎีรัฐอุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งสอดคล้องกับแนววิเคราะห์สังคมแบบรัฐทุนนิยมสมัยใหม่ว่าด้วยแนววิเคราะห์ Ideologist ที่รัฐครอบงำบิดเบือนข้อเท็จจริงผ่านทางการศึกษาส่งผลให้พลเมืองไทยไม่สามารถคิด วิเคราะห์ และวิจารณ์อย่างเป็นระบบได้ นอกจากนี้ยังไม่สามารถที่จะลุกขึ้นสู้กับอำนาจที่ตนถูกรอบงำอยู่ จิตสำนึกที่ผิดพลาดนี้เป็นผลมาจากวิกฤตการณ์ทางการศึกษาอันมีรากฐานสำคัญมากจากระบบเศรษฐกิจก่อนทุนนิยมของไทย และชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อเป็นปรากฏการณ์ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2541). *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลลดา นาคใหญ่. (2557). ทุนนิยม: ปัญหาความไม่เสมอภาคและวิถีแห่งการกดขี่ขูดรีด. *วารสารสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย*, 10(1), 84-112.
- ดำรง ตุ่มทอง. (2557). ปัญหาเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา: สถานการณ์ความไม่เสมอภาคทางสังคมไทย. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(1), 123-144.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2557). *เศรษฐศาสตร์การเมืองและทฤษฎีสังคมวิพากษ์*. ขอนแก่น: สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พจนา วลัย. (2556). *Alienation: การสร้างสภาวะแปลกแยกโดยระบบทุนนิยม (ตอนที่ 2)*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2561, จาก <https://prachatai.com/journal/2013/03/45551>.
- รัชวดี แสงมเหษณ์. (2560). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 33-66.
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2561). *อันโดนีโอ กรัมสกีกับการจัดวางความคิดทางการเมือง: ปรัชญาปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการปลดปล่อยมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2526). *ปรัชญาการศึกษาไทย 2411 – 2475*. กรุงเทพฯ: ฟินนี่พับลิชชิง.
- วิทยากร เชียงกูร. (2558). *ทำไมควรอ่านคาร์ล มาร์กซ์: Karl Marx*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์. (2557). *ปรัชญาการศึกษาไทย: บทวิเคราะห์วิกฤตการณ์ทางการศึกษาภายใต้ชัยชนะของฝ่ายอนุรักษนิยม*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- เอกศักดิ์ ยุทธะนันท์. (2560). ปรัชญาและความสำนึกถึงต่อวิกฤตการณ์ทางการศึกษาไทยและวิกฤตการณ์ทางการเมืองไทย. *วารสารสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 14(2), 154-224.
- แมนเดล เออร์เนสต์. (2559). *เศรษฐศาสตร์การเมืองเบื้องต้น* (กนกศักดิ์ แก้วเทพ แปล). กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- Cohen, G.A. (1987). *Karl Marx's theory of history: a defence*. Oxford: Oxford University Press.
- Laycock, H. (1999). Exploitation via labour power in Marx. *The Journal of ethics*, 3(2), 121-131.
- Marx, K., & Engels, F. (1970). *The German Ideology Part 1 with Selections from Parts 2 and 3: Together with Marx's Introduction to a Critique of Political Economy*. London: Lawrence & Wishart.
- Ratner, C. (2014). *False consciousness*. In *Encyclopedia of Critical Psychology* (pp. 673-685). Springer: New York

Translated Thai References

- Chiangkun, W. (2015). *Why should read Karl Marx: Karl Marx*. Bangkok: Saeng Dao.
- Buddharaksa, W. (2018). *Gramsci and Political Installation: Philosophy of Praxis, Social Tranformation, and Human Emancipation*. Bangkok: Sommadhi. (In Thai)
- Mandel, E. (2016). *Introduction to Political Economics* (Kanoksak Kaewthep, translator). Bangkok: Siam Paritus. (In Thai)
- Nakyai Ch. (2014). Capitalism: Problems of Inequality and the Way of Exploitation. *Journal of The Philosophy and Religion Society of Thailand*, 10(1), 84 - 112. (In Thai)
- Nartsupha, Ch. (1998). *Political economy doctrine* (4th edition). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Piampongson, P. (2014). *Political Economics and Social Theory of Criticism*. Khon Kaen: Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University. (In Thai)
- Sangmahamad, R. (2017). Disparities in Education: Social Quality in Thai's Views. *Political Science and Public Administration Journal*, 8(1), 33-66. (In Thai)
- Tumthong, D. (2014). Problem of underprivileged children in education: situation of inequality in Thailand. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 10(1), 123-144. (In Thai)
- Walai, P. (2013). *Alienation: Creating Alienation by capitalism (Part 2)*. Retrieved May 3, 2018, from <https://prachatai.com/journal/2013/03/45551>. (In Thai)
- Wisthawat, W. (1983). *Thai educational philosophy 2411 - 2475*. Bangkok: Funny folding leasing. (In Thai)

- Yooktan, E. (2017). Philosophy and the Consciousness of Thai Education and Political Crises. *Journal of Integrated Sciences*, 14(2), 154 - 224. (In Thai)
- _____. (2014). *Thai education philosophy: an analysis of educational crises under the victory of the Conservatives*. Khon Kaen: Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University. (In Thai)